

การประชุมสัมมนาทางวิชาการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก ครั้งที่ 9

วันที่ 11 - 13 พฤษภาคม 2559

ณ โรงแรมแกรนด์จอมเทียนพาเลซ รีสอร์ท พัทยา จ.ชลบุรี

สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก

การประชุมสัมมนาทางวิชาการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก ครั้งที่ ๑

วันที่ 11 - 13 พฤษภาคม 2559

ณ โรงแรมแกรนด์จอมเทียนพาเลซ รีสอร์ท พัทยา จ.ชลบุรี

สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก

ประกาศมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิการจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก ครั้งที่ ๙

.....

ด้วย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก จะจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก ครั้งที่ ๙ ระหว่างวันที่ ๑๑-๑๓ พฤษภาคม ๒๕๕๙ ณ โรงแรมแกรนด์จอมเทียน พาเลส พัทยา จังหวัดชลบุรี เพื่อให้การดำเนินงานดังกล่าวเป็นไปตามวัตถุประสงค์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๔๐ แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล พ.ศ. ๒๕๔๘ จึงขอแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

๑. ผู้ทรงคุณวุฒิสาขาวิทยาศาสตร์ เกษตรศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ ประกอบด้วย

- ๑.๑ ศาสตราจารย์อัมพิกา ไกรฤทธิ
- ๑.๒ รองศาสตราจารย์ดุสิต เวชกิจ
- ๑.๓ รองศาสตราจารย์สำออง สืบสมาน
- ๑.๔ รองศาสตราจารย์วีรพงศ์ วุฒิพันธุ์ชัย
- ๑.๕ รองศาสตราจารย์สำราญ มีศรีเอี่ยม
- ๑.๖ รองศาสตราจารย์ธีระ รักความสุข
- ๑.๗ รองศาสตราจารย์มานอชญ์ กุลพฤกษ์
- ๑.๘ รองศาสตราจารย์สมชาย สุวรรณประดิษฐ์
- ๑.๙ รองศาสตราจารย์กิตติมา มันทรานนท์
- ๑.๑๐ รองศาสตราจารย์สุธัญญา พรหมสมบูรณ์
- ๑.๑๑ รองศาสตราจารย์วรพงษ์ ศรีวงษ์กุล
- ๑.๑๒ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชนินันท์ พรสุริยา
- ๑.๑๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชงโค แซ่ตั้ง
- ๑.๑๔ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปราโมทย์ พรสุริยา
- ๑.๑๕ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ผดุงศักดิ์ วานิชขัง
- ๑.๑๖ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ใจทิพย์ วานิชขัง
- ๑.๑๗ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ถาวร อีร์เวชญาน
- ๑.๑๘ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรชัย หอสุวรรณศักดิ์
- ๑.๑๙ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิทวัส สิทธิกุล
- ๑.๒๐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรทิพย์ พรสุริยา
- ๑.๒๑ ผู้ช่วยศาสตราจารย์คมกฤษ กิตติพร
- ๑.๒๒ นางดลฤทัย ศรีทะ

๒

๑.๒๓ นายวทันญ์ รอดประพัฒน์
๑.๒๔ นางนฤมล มงคลอนวิวัฒน์

๒. ผู้ทรงคุณวุฒิสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ ศึกษาศาสตร์ ประกอบด้วย
- ๒.๑ ศาสตราจารย์สิน พันธุ์พินิจ
 - ๒.๒ ศาสตราจารย์พันธุ์ทิพย์ रामสูต
 - ๒.๓ รองศาสตราจารย์เสาวคนธ์ สุดสวัสดิ์
 - ๒.๔ รองศาสตราจารย์วิกร ตันทงุชโฒ
 - ๒.๕ รองศาสตราจารย์ฤกษ์ชัย ฟูประทีปศิริ
 - ๒.๖ รองศาสตราจารย์บำเพ็ญ เขียวหวาน
 - ๒.๗ รองศาสตราจารย์ไพฑูล สีใส
 - ๒.๘ รองศาสตราจารย์พัชรี ชยากรโศภิต
 - ๒.๙ รองศาสตราจารย์วรภรณ์ ปัญญาดี
 - ๒.๑๐ รองศาสตราจารย์ศรีศักดิ์ สุนทรไชย
 - ๒.๑๑ รองศาสตราจารย์เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ
 - ๒.๑๒ รองศาสตราจารย์นภลัย สุวรรณธาดา
 - ๒.๑๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภัสวดี นิติเกษตรสุนทร
 - ๒.๑๔ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัฐธยาน์ รุจิรานาพัฒน์
 - ๒.๑๕ ผู้ช่วยศาสตราจารย์คมเดือน โทธิสุวรรณ
 - ๒.๑๖ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมศักดิ์ รักเกียรติวินัย
 - ๒.๑๗ นายอานนท์ ศักดิ์วีระชัย
 - ๒.๑๘ นางภทรพร ยุทธภรณ์พินิจ
 - ๒.๑๙ นางสาวผจงสุข เนียมประดิษฐ์
 - ๒.๒๐ นายชัยวัฒน์ หนุทัยพันธ์
 - ๒.๒๑ นางสาวน้ำฝน ใจดี

ทั้งนี้ ขอให้ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งมีหน้าที่พิจารณาบทความวิจัย บทความวิชาการ หรือเป็นประธานกลุ่มหรือเลขานุการกลุ่มประชุมสัมมนา และให้ข้อเสนอแนะในการประชุมวิชาการดังกล่าว และปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อมหาวิทยาลัยตามวัตถุประสงค์และเกิดผลสำเร็จต่อราชการโดยรวม

ประกาศ ณ วันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๙

(ศาสตราจารย์สิน พันธุ์พินิจ)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี
 People Participation in Forest Management:
 A Case Study of Ban-Huaisaphansamakee Community Forest

สวรรยา ธรรมอภิพล วันชรินทร์ ชารีฟ และ วลัยภรณ์ กัลยาวุฒิพงษ์

Sawanya Thamma-apipon, Wancharin Chariff and Wanlaporn Kunlayawuttipong

สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

e-mail address : sawanya@ms.su.ac.th โทร. 083-8228216

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี และศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนของครัวเรือนของ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1, 2, 9 และ 11 รวม 289 ครัวเรือน และใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี จำนวน 10 คน ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์จะนำมาวิเคราะห์เนื้อหา สรุปและนำเสนอโดยการพรรณนาความ ผลการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีในภาพรวมอยู่ในระดับต่ำ ($\bar{x}=2.28$) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าการมีส่วนร่วมด้านการวางแผนและตัดสินใจ ด้านการรับผลประโยชน์ และด้านการประเมินผลอยู่ในระดับต่ำ ($\bar{x}=2.23$, $\bar{x}=2.24$ และ $\bar{x}=2.08$) ตามลำดับ มีเพียงด้านการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=2.58$) ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ จากข้อจำกัดด้านอายุที่ไม่สะดวกในการเดินทางและเข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้งบางส่วนต้องไปประกอบอาชีพทำไร่ทำนา

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม ป่าชุมชน การจัดการ

Abstract

The objectives of this study were to determine the level of people participation in community forest management, problems and obstacles of participation management Ban-Huaisaphan Community Forest. Data collection was conducted through distributed to leaders or representatives of 289 local households that representatives of the families living around the forest among the 4 villages include 1,2, 9 and 11 of the 289 households. And in-depth interviews with 10 key informants. Statistical analysis applies percentage, average and standard deviation. Data from in-depth interviews are in content analysis form the result shown that People participation in forest management at a low level ($\bar{x}=2.28$) by considering participation in four areas: planning and decision making. The actions. The beneficiaries and evaluation. Based on the aspect of participation in the implementation of the medium level ($\bar{x}=2.58$). Problems and obstacle of participation in community forest management including gender, age, education and occupation in making a living as an obstacle to participation in community forest management.

Keywords: Participation, Community forest, Management

1. บทนำ

“ป่าชุมชน” เป็นคำที่เกิดขึ้นในช่วงเกือบ 30 ปีที่ผ่านมา เป็นทางเลือกในการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยมีชุมชนเป็นฐาน หรือเป็นการจัดการทรัพยากรร่วมกันของชุมชน ที่มีวิถีปฏิบัติเป็นระบบสิทธิหน้าหมู่ หรือเป็นระบบทรัพยากรร่วมของชุมชนสมศักดิ์ สุขวงศ์ (2550) ได้กล่าวถึงป่าชุมชน ว่าเป็นกิจกรรมของคนชนบทในการจัดการทรัพยากรต้นไม้และป่าไม้ เพื่อผลประโยชน์ของครอบครัวและชุมชน เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนและมอบอำนาจให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปลูก จัดการ ปกป้อง และเก็บผลผลิตจากป่าไม้ ภายใต้ระบบการจัดการที่ยั่งยืน ที่รวมถึงป่า ทั้งที่เป็นป่าบก ป่าชายเลน รวมถึงป่าพรุและบึงทาบ ประกอบด้วย ต้นไม้ พืชหญ้า พันธุ์พืช สัตว์ป่า แหล่งน้ำ และสรรพสิ่งในธรรมชาติที่เป็นระบบนิเวศทั้งหมด ป่าชุมชนอาจตั้งอยู่รอบหมู่บ้าน รอบแหล่งชุมชน หรืออาจอยู่ใกล้เคียงกับชุมชน ชุมชนนั้นอาจจะเป็นชุมชนที่เป็นทางการ เช่น หมู่บ้าน อบต. หรือชุมชนตามประเพณีก็ได้ และก็อาจจะเป็นหนึ่งชุมชน หรือหลายชุมชนที่มาจัดการป่าชุมชนร่วมกันก็ได้ โดยที่คนในชุมชนนั้นๆ อาจเลือกใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืนทั้งในเชิง

เศรษฐกิจ และการรักษาระบบนิเวศก็ได้ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเป็นผู้วางแผนและตัดสินใจว่าจะใช้ประโยชน์อะไร และอย่างไรจากป่า จะดูแลรักษา ฟื้นฟู และพัฒนาป่าชุมชนอย่างไร ป่าชุมชนมีขอบเขตขนาดไหนที่ชุมชนจะดูแลได้ทั่วถึง

นอกจากนั้น ในแวดวงของนักปฏิบัติการในงานพัฒนาสังคมและทรัพยากร ยังให้ความสำคัญต่อ “ป่าชุมชน” ว่าเป็นมากกว่ากิจกรรมทางสังคม แต่เป็น “กระบวนการการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมแบบใหม่ หากทำได้อย่างเหมาะสม ความสัมพันธ์ ระหว่างรัฐกับชาวบ้าน ชุมชนกับคนในสังคม คนกับคน จะถูกเปลี่ยนไปและนำไปสู่การยกระดับความเป็นอยู่และสวัสดิการของชุมชน และการกระจายอำนาจในการจัดการทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม” (สมหญิง สุนทรวงษ์, 2557) รูปแบบการจัดการป่าชุมชนมีความหลากหลาย และแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และบริบทของแต่ละชุมชน ความรู้และภูมิปัญญาในการจัดการป่าชุมชน ล้วนเกิดจากการสั่งสมวิถีปฏิบัติกับทรัพยากรจน แปรเปลี่ยนเป็นประสบการณ์ที่มีความสัมพันธ์กับการใช้ทรัพยากรอย่างใกล้ชิด การจัดการป่าจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อชุมชนได้รับประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรร่วมกันตามแนวทางของการอนุรักษ์ ซึ่งหากจะทำให้เกิดการขยายแนวร่วมในการจัดการป่าให้กว้างขวางยิ่งขึ้น สิ่งที่ควรเริ่มดำเนินการก่อนเรื่องอื่นๆ ก็คือการสร้างกลุ่มเครือข่ายป่าชุมชนในระดับจังหวัดให้เกิดขึ้นให้ได้นั่นเอง

ป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ตั้งอยู่ในเขตตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 17 หมู่บ้าน สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบและที่ราบเชิงเขาและป่าเบญจพรรณ ปัญหาสำคัญที่เกิดกับชุมชนคือการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำกินและการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมน้ำตาลทำให้พื้นที่ป่าธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรมและลดลง จึงเกิดการรวมตัวของสมาชิก 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ 1 บ้านหนองกระจันท์ หมู่ 2 บ้านห้วยสะพาน หมู่ 9 บ้านใหม่ และ หมู่ 11 บ้านดอนเจริญ เพื่อดำเนินงานอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมและได้จัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีอย่างเป็นทางการเพื่อดำเนินงานอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าในปี 2544 และประสานงานกับองค์กรภายนอกในการสนับสนุนส่งเสริมเครือข่ายความร่วมมือในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า จนประสบความสำเร็จได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดป่าชุมชนระดับประเทศของกรมป่าไม้ร่วมกับบริษัทผลิตไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด (มหาชน) ใน “โครงการอนุรักษ์ป่า ป่ารักชุมชน ประจำปี 2555” และรางวัลลูกโลกสีเขียว ประจำปี 2548 จากบริษัทปตท.

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี และศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี เพื่อเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในการกำหนดแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับป่าชุมชน แนวคิดทฤษฎีการจัดการป่าชุมชน แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชนเพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

2. วิธีการศึกษา

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกในชุมชน 4 หมู่บ้าน โดยใช้สูตรการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างของทาโรยามานะ ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 289 ชุด ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านหนองกระจันท์ จำนวน 32 ชุด หมู่ที่ 2 บ้านห้วยสะพาน จำนวน 182 ชุด หมู่ที่ 9 บ้านใหม่ จำนวน 33 ชุด และหมู่ที่ 11 บ้านดอนเจริญ จำนวน 42 ชุด เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี และเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเชิงคุณภาพคือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยมีแนวคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ชื่อ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สถานภาพการดำรงตำแหน่งทางสังคม อาชีพ ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบ check list และส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าของลิเคอร์ (Likert Scale) ซึ่งแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ 5 4 3 2 1 ซึ่งหมายถึงมีส่วนร่วมมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลจากแบบสอบถามทั้งหมดจะนำมาตรวจสอบความครบถ้วนของข้อคำตอบว่าตอบทุกข้อหรือไม่ หลังจากนั้นจะนำมาลงรหัส ให้คะแนน และประมวลผลโดยใช้สถิติร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D) เพื่อวิเคราะห์ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีในภาพรวม และในขั้นตอนการวางแผน การดำเนินงาน การติดตามประเมินผลและ การรับผลประโยชน์

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์กลุ่มเชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ที่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี อันประกอบด้วย ประธาน รองประธานและสมาชิกคณะกรรมการ จะนำมาตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบยืนยันข้อมูลโดยใช้ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากวิธีการที่ต่างกัน ว่าข้อมูลที่ได้จากวิธีการที่ต่างกันจะนำไปสู่ข้อค้นพบที่อยู่ในแนวเดียวกันหรือไม่หลังจากนั้นจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นการศึกษาและนำเสนอผลการศึกษาโดยการพรรณนาความ

3. ผลการศึกษาและอภิปรายผล

3.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 289 คน จำนวน 7 ข้อคำถาม ได้แก่ หมู่บ้าน เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพและสถานภาพการดำรงตำแหน่งทางสังคม แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1.หมู่บ้าน		
1.บ้านหนองกระจันทร์	32	11.07
2.บ้านห้วยสะพาน	182	62.98
3.บ้านใหม่	33	11.42
4.บ้านดอนเจริญ	42	14.53
2.เพศ		
ชาย	101	34.95
หญิง	188	65.05
3.อายุ		
อายุระหว่าง 20-30 ปี	2	0.69
อายุระหว่าง 31-40 ปี	13	4.50
อายุระหว่าง 41-50 ปี	53	18.34
อายุ 51 ปีขึ้นไป	221	76.47
4.สถานภาพสมรส		
โสด	13	4.50
สมรส	259	89.62
หย่าร้าง	17	5.88
5.ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียน	3	1.04
ประถมศึกษา	238	82.35
มัธยมศึกษาตอนต้น	26	8.99
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ ปวช.	13	4.50
ปวส/อนุปริญญา	8	2.77
ปริญญาตรี	1	0.35
สูงกว่าปริญญาตรี	0	0.00
6.อาชีพ		
เกษตรกร	190	65.74
ค้าขาย	46	15.92
รับจ้างทั่วไป	36	12.46
รับราชการ	1	0.35
อื่นๆ	16	5.53
7.สถานภาพการดำรงตำแหน่งทางสังคม		
คณะกรรมการหมู่บ้าน	28	9.69
สมาชิกในชุมชน	261	90.31

จากตารางที่ 1 อธิบายได้ว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของหมู่ 2 บ้านห้วยสะพาน โดยเป็นเพศหญิง ร้อยละ 65.05 มีอายุ 51 ปีขึ้นไป ร้อยละ 76.39 สถานภาพสมรส ร้อยละ 89.62 ระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 82.35 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 65.74 และดำรงตำแหน่งทางสังคมเป็นสมาชิกในชุมชน ร้อยละ 90.31

3.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

จากการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสามัคคี ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมดำเนินการ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 289 คน แสดงผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน

n= 289

การมีส่วนร่วม	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	S.D.	ระดับการมีส่วนร่วม
1. ด้านการวางแผนและการตัดสินใจ	2.23	1.34	ต่ำ
2. ด้านการดำเนินการ	2.58	1.56	ปานกลาง
3. ด้านการรับผลประโยชน์	2.24	0.94	ต่ำ
4. ด้านการประเมินผล	2.08	1.07	ต่ำ
รวม	2.28	1.22	ต่ำ

จากตารางที่ 2 สามารถอธิบายผลการศึกษาได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี โดยรวมอยู่ในระดับต่ำ ($\bar{x}=2.28$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า การมีส่วนร่วมด้านดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=2.58$) ส่วนด้านการรับผลประโยชน์ ด้านการวางแผนตัดสินใจ และด้านการประเมินผลอยู่ในระดับต่ำ ($\bar{x}=2.24$, $\bar{x}=2.23$ และ $\bar{x}=2.08$) ตามลำดับ

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าในภาพรวมของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งอาจเป็นเพราะว่าในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมมานั้นมีสถานภาพทางสังคมเป็นเพียงสมาชิกในชุมชนซึ่งมิได้มีบทบาทโดยตรงในการจัดการป่าชุมชน อีกทั้งส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 51 ปีขึ้นไป ก่อนข้างจะอายุมากซึ่งเป็นอุปสรรคในการเดินทางเข้าร่วมประชุมและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ อีกทั้งส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรม ที่ต้องทำมาหากินเช้าสวนเช้าไร่ทั้งวันจึงทำให้ไม่มีเวลาว่างที่จะไปร่วมประชุม และเมื่อพิจารณารายด้านจะพบว่าการมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=2.58$) มากกว่าด้านอื่นๆ ซึ่งอยู่ในระดับต่ำนั้น เนื่องมาจากการจัดกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าบ้านนั้นมักจัดขึ้นในวันสำคัญ เช่น วันที่ 12 สิงหาคม หรือ วันที่ 5 ธันวาคม ซึ่งเป็นวันที่ประชาชนให้ความสำคัญต่อจิตใจ จึงมักเลือกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในวันดังกล่าว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ มาโนชญ์ อุปสินธุ์ (2543:87) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษาโครงการป่าชุมชนบ้านสะมะแก ตำบลนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=2.77$) มากกว่าในด้านอื่นๆ โดยมีเหตุผลมาจากผู้ที่เข้าร่วมดำเนินการส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงและมีอายุ 41-50 ปี ทำให้ไม่สะดวกในการเดินทางเข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้งระดับการศึกษาสูงสุดเพียงระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จึงไม่มีความรู้ในเรื่องของการจัดการป่าชุมชนและไม่เห็นถึงความสำคัญของการจัดการป่าชุมชน รวมถึงการประกอบอาชีพทำไร่ที่จำเป็นต้องทำมาหากินทั้งวัน ไม่มีเวลาในการเข้าร่วมไปประชุม

3.3 ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี

จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี พบว่าประสบปัญหาและอุปสรรค ในเรื่องของการให้ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนยังคงมีน้อยซึ่งส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ได้ เนื่องจากมีภาระหน้าที่ที่ต้องดูแลไร่นาและทำการเกษตร และเห็นว่าบทบาทหน้าที่ในการจัดการป่าชุมชนส่วนใหญ่จะอยู่ที่คณะกรรมการหมู่บ้านหรือคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคีอยู่แล้ว

จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนนั้น มาจากการที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนและไม่เห็นถึงความสำคัญของการจัดการป่าชุมชน เนื่องจากส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา และอยู่ในวัยชราทำให้เข้าร่วมกิจกรรมลำบาก สอดคล้องกับงานวิจัยของพรพัฒน์ พรหมมงคล (2554:106) ที่กล่าวว่า ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการป่าชุมชนบ้านโป่งกุ่มเป็นผลมาจากการที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำให้ไม่ค่อยมีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมและเสนอว่าควรแจ้งเวลาล่วงหน้าเพื่อจัดสรรเวลาไปร่วมกิจกรรมและร่วมประชุม

4. สรุปผล

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จากการศึกษาข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 65.05 มีอายุระหว่าง 51 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 76.47 มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 89.62 มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 82.35 ประกอบอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 65.74 และดำรงตำแหน่งทางสังคมเป็นสมาชิกในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 9.6

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับต่ำ ($\bar{x}=2.23$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การมีส่วนร่วมด้านดำเนินการอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}=2.58$) ด้านการรับผลประโยชน์ ($\bar{x}=2.24$) ส่วนด้านการวางแผนตัดสินใจ ($\bar{x}=2.23$) และด้านการประเมินผล ($\bar{x}=2.08$) อยู่ในระดับต่ำ ตามลำดับ

ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี มาจากบริบททางสังคมของสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรทำให้ไม่ค่อยมีเวลาในว่าง จึงไม่สามารถเข้าร่วมประชุมหรือมีส่วนร่วมได้ รวมถึงส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงและอยู่ในวัยชราที่มีข้อจำกัดในการเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมและระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา ทำให้ไม่มีความรู้เรื่องการจัดการป่าชุมชนมากนัก

จากการศึกษาผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่าควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนตัดสินใจ การดำเนินการ การรับผลประโยชน์และการประเมินผล โดยเฉพาะกลุ่มประชากรที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวที่มีศักยภาพในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆได้ และให้ความสำคัญกับสมาชิกทุกคนในชุมชนไม่ใช่เฉพาะกลุ่มผู้นำชุมชนหรือกลุ่มอนุรักษ์เท่านั้น และในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าไม้

5. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการนำเสนองานวิจัยครั้งนี้ ขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัย อาจารย์ดร. สวรรยา ธรรมอภิพล และขอขอบพระคุณคณะกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี และสมาชิกในชุมชนหมู่ที่ 1, 2, 9 และ 11 ตำบลหนองโรง อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ที่เสียสละเวลาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยชิ้นนี้

6. เอกสารอ้างอิง

- กรมป่าไม้. 2541. สำนักงานการส่งเสริมการปลูกป่า กรมป่าไม้ :ป่าชุมชน. กรุงเทพฯ:กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. 2543. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประชาคม ประชาสังคม. ขอนแก่น : โครงการ จัดตั้งมูลนิธิส่งเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ชมรมนักวิชาการสาธารณสุข ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- นิวัต เรืองพานิช. 2548. ป่าและการป่าไม้ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- พรพัฒน์ พรหมมงคล. 2554. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการป่าชุมชนบ้านโป่งกุ่ม อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาทรัพยากรชุมชนและสิ่งแวดล้อม:มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- มงคล ด่านธานินท์ และคณะ. 2536. ป่าชุมชนในประเทศไทย :แนวทางการพัฒนาป่าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เล่ม 3. กรุงเทพฯ:สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- มานอชญ์ อุปสินธุ์. 2543. การมีส่วนร่วมของประชากรในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษาโครงการป่าชุมชนบ้านสะมะแก ตำบลนาสวน อำเภอสรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สมศักดิ์ สุขวงศ์. 2550. การจัดการป่าชุมชน. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์สารคดี.
- สมหญิง สุนทรวงษ์. 2557. ป่าชุมชนกับสังคมไทย. ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า(รีคอป)1(10):1-4.
- สุชาวลี ขูอน. 2555. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาตำบลวังมะปราง อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อคิน รพีพัฒน์. 2547. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข.
- อิทธิชัย ธนพิบูลย์. 2555. การมีส่วนร่วมของประชาสังคมในการจัดการสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษา กลุ่มเครือข่ายรักษาทะเลกรุงเทพและสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร